

Wyrok z dnia 25 marca 1998 r.

II UKN 574/97

Zmiana treści art. 3 i 232 KPC i wprowadzona nią dominacja zasady kontradiktoryjności procesu cywilnego, nie zwalnia sądu ubezpieczeń społecznych od obowiązku wszechstronnego wyjaśnienia sprawy i dopuszczenia w tym celu dowodu nawet przez strony nie wnioskowanego (art. 486 § 1 i 2 KPC).

Przewodniczący SSN: Teresa Romer (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 25 marca 1998 r. sprawy z wniosku Ryszarda B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w L. o prawo do renty inwalidzkiej z tytułu wypadku przy pracy, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie z dnia 18 września 1997 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie z dnia 23 kwietnia 1997 r. [...] i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny w Lublinie wyrokiem z dnia 18 września 1997 r. oddalił apelację Ryszarda B. od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie z dnia 23 kwietnia 1997 r. Tym wyrokiem Sąd Wojewódzki oddalił odwołanie Ryszarda B. od decyzji ZUS-Oddziału w L. z dnia 26 stycznia 1996 r., odmawiającej wnioskodawcy prawa do renty inwalidzkiej z tytułu wypadku przy pracy, ponieważ w ocenie organu rentowego, zdarzenie z dnia 22 czerwca 1995 r. nie było wypadkiem przy pracy.

Sąd Apelacyjny podzielił w uzasadnieniu wyroku ustalenia i wnioski Sądu Wojewódzkiego. Z ustaleń tych wynika, że wnioskodawca od 1972 r. pracuje jako nauczyciel zawodu - instruktor nauki jazdy samochodem w Zespole Szkół Zawodowych w B. W dniu 22 czerwca 1995 r. prowadził naukę jazdy i pojechał wraz z dwoma uczniami do R. Celem tej jazdy szkoleniowej było także odebranie od ojca jednego z uczniów zaległej zapłaty za jazdy. W trakcie rozmowy z ojcem ucznia wnioskodawca spotkał się z odmową zapłaty, doszło do nieprzyjemnej wymiany zdań. Rozmówca wnioskodawcy był pod wpływem alkoholu i zachowywał się agresywnie. Wnioskodawca bardzo zdenerwowany odjechał w drogę powrotną. Podczas tej drogi poczuł się źle. Złe samopoczucie pogłębiło jeszcze wadliwe prowadzenie samochodu przez jednego z uczniów. Wnioskodawca czuł się na tyle źle, że uczniowie zatrzymali samochód, wezwali karetkę pogotowia. Ryszarda B. przewieziono do szpitala. Stwierdzono tam rozległy zawał mięśnia sercowego. Pracodawca uznał to zdarzenie za wypadek przy pracy, natomiast organ rentowy odmówił prawa do renty inwalidzkiej z tytułu wypadku ze względu na to, że zabrakło jednego z elementów wymaganych do uznania zaistniałego zdarzenia za wypadek przy pracy w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.), tj. przyczyny zewnętrznej.

Sąd Apelacyjny podzielił wywody Sądu Wojewódzkiego, iż wnioskodawca wykonując obowiązki instruktora jazdy musiał liczyć się z sytuacjami, jakie wystąpiły w dniu zdarzenia. Okoliczności tych, zdaniem Sądu Apelacyjnego, a poprzednio Sądu Wojewódzkiego, nie można uznać za nadmierne obciążenie psychiczne, a więc za czynnik, który mógł przyczynić się w istotny sposób do powstania zawału serca. Równocześnie Sąd Apelacyjny uznał za bezpodstawne zarzuty apelacji dotyczące niewyjaśnienia wszechstronnie sprawy przez Sąd pierwszej instancji wyrażające się przede wszystkim niedopuszczeniem dowodu z opinii biegłego lekarza dla oceny, czy stres związany z pracą mógł stanowić przyczynę zewnętrzną, która wywołała schorzenia samoistne, czy przyczyniła się do wystąpienia zawału serca. Sąd Apelacyjny powołał się na zmiany wprowadzone do postępowania cywilnego przez ustawę z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie kodeksu postępowania cywilnego... (Dz.U. Nr 43, poz. 189), a w tym skreślenie § 2 art. 3 KPC nakładającego na sąd obowiązek dążenia do wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy oraz na zmianę treści art. 232 KPC. Sąd Apelacyjny wskazał, że w świetle tych zmian to

strony mają obowiązek wskazać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne.

W kasacji pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił wyrokowi Sądu Apelacyjnego naruszenie prawa materialnego - art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy... oraz mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie przepisów postępowania, a szczególnie art. 224 § 1, 233 in fine, 212 KPC i wniósł o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu w Lublinie do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu podano, że w dotychczasowym postępowaniu nie poczyniono żadnych ustaleń dotyczących stanu zdrowia wnioskodawcy w okresie bezpośrednio poprzedzającym wystąpienie zawału serca. Wnoszący kasację zwrócił uwagę, że za przyczynę zewnętrzną zawału serca uważa się stres nie tylko wtedy, gdy wywołał on zachorowanie, ale także wówczas, gdy wpłynął na przyspieszenie zachorowania. Zdaniem wnoszącego kasację, fakt, że wnioskodawca, który występował bez pełnomocnika, nie wnioskował przeprowadzenia innych dowodów, nie zwalniał Sądu od przejęcia inicjatywy i dopuszczenia dowodu z opinii biegłego (art. 232 KPC).

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona.

Za bezsporne uznały Sądy obu instancji, że zdarzenie jakiemu uległ krytycznego dnia wnioskodawca miało charakter nagły i pozostawało w związku z pracą. Podstawą odmowy uznania tego zdarzenia za wypadek przy pracy w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst. Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) był, w ocenie Sądu Apelacyjnego, a poprzednio Sądu Wojewódzkiego, brak przyczyny zewnętrznej - trzeciego elementu, niezbędnego do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy zgodnie z jego definicją zawartą w tym przepisie. Sąd Apelacyjny uznał tak, jak Sąd Wojewódzki, że okoliczności, które poprzedziły bezpośrednio wystąpienie zawału serca u wnioskodawcy, nie stanowiły nadmiernego wysiłku, który mógłby być uznany za przyczynę zewnętrzną zdarzenia.

Trudno odmówić słuszności zarzutom kasacji, że Sąd Apelacyjny, który przyjął, iż sprawa wnioskodawcy została wszechstronnie wyjaśniona a w związku z aktualną treścią art. 3 oraz art. 232 KPC nie było obowiązkiem Sądu pierwszej instancji

przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego lekarza sądowego dla oceny, czy w aktualnym stanie zdrowia wnioskodawcy, okoliczności poprzedzające wystąpienie zawału mogły być uznane za jego przyczynę lub współprzyczynę, naruszył przepisy postępowania w sposób mogący mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego... (Dz.U. Nr 43, poz. 189) pozostawiła w mocy przepisy Działu III - Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z art. 468 § 1 i 2 KPC w toku czynności wyjaśniających Sąd ma obowiązek ustalić, jakie z istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności są sporne między stronami oraz, czy i jakie dowody należy przeprowadzić dla ich wyjaśnienia.

Sprawa wnioskodawcy jest sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 471 § 2 pkt 4 KPC). Dlatego też, skoro jedyną sporną okolicznością, mającą decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy było ustalenie, czy przyczyną bądź współprzyczyną zewnętrzną zawału mięśnia sercowego, który wystąpił u wnioskodawcy, było zdenerwowanie podczas pracy i w związku z pracą, obowiązkiem Sądu pierwszej instancji, już w toku postępowania wyjaśniającego, było dopuszczenie dowodu z opinii lekarza kardiologa dla ustalenia, zgodnie z przyjętym od lat w orzecnictwie poglądem, czy w stanie zdrowia wnioskodawcy zdenerwowanie to mogło wywołać zawał serca. Nie do zaakceptowania jest także pogląd Sądu Apelacyjnego, że zmiana treści art. 3 oraz art. 232 KPC, zwalnia sąd od dopuszczenia dowodu nie wskazanego przez stronę. Przepis ten nie formułuje wprawdzie obowiązku sądu w dopuszczeniu dowodu nie wskazanego przez stronę, ale stanowi, że sąd dowód taki dopuścić może. Jest to wprawdzie uprawnienie sądu, ale w połączeniu z treścią art. 468 § 1 i 2 KPC nie można przyjąć, że sąd rozpoznając sprawę z zakresu prawa pracy czy ubezpieczeń społecznych, może pominąć dowody mające dla rozstrzygnięcia sprawy decydujące znaczenie.

Za odrębnością postępowania w omawianych sprawach przemawia także wprowadzony ustawą z dnia 1 marca 1996 r. przepis art. 477 § 1¹ KPC. Przepis ten, wbrew wprowadzonej tą ustawą, charakterystycznej dla postępowania cywilnego, zasadzie kontradyktoryjności, nakłada na sąd dodatkowy obowiązek prowadzenia postępowania dowodowego z urzędu i wprowadza zakaz wydania wyroku oddalającego powództwo bez przeprowadzenia postępowania z urzędu.

W skardze apelacyjnej wnioskodawca zarzucił Sądowi pierwszej instancji naruszenie przepisów postępowania, w tym nie powołanie dowodu z opinii biegłego

lekarza dla oceny, czy doznany w czasie pracy stres spowodował pogorszenie stanu zdrowia wnioskodawcy, które wyraziło się wystąpieniem zawału serca.

Zgodnie z art. 378 § 2 sąd drugiej instancji ma obowiązek uchylecia wyroku z urzędu, jeżeli sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Obowiązek ten w rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny naruszył. Zgodnie z ustaloną od lat praktyką orzecniczą sądów, stwierdzenie nadmiernego wysiłku fizycznego, czy psychicznego, jako przyczyny zewnętrznej wypadku, jest pozostawione specjalistycznej ocenie biegłych lekarzy sądowych. W opinii biegli uwzględniają stan zdrowia pracownika przed zaistnieniem zdarzenia oraz warunki wykonywanej pracy w czasie wystąpienia zdarzenia, a następnie dokonują oceny, czy w konkretnych okolicznościach doszło do wysiłku nadmiernego, w stosunku do możliwości fizycznych i psychicznych danego pracownika. W orzecznictwie przeważa pogląd, że pojęcie nadmiernego wysiłku nie ma charakteru abstrakcyjnego, lecz odnosi się do możliwości psychicznych i fizycznych danego pracownika (między innymi wyrok SN z dnia 9 lipca 1991 r., II PRN 3/91, OSP 1992 z. 11-12, poz. 263). W orzecznictwie przeważa też pogląd, że o nadmiernym wysiłku jako przyczynie zewnętrznej zdarzenia, można mówić także przy wykonywaniu przez pracownika jego normalnych czynności. W wyroku z dnia 9 października 1977 r., III PRN 49/77 (OSP i KA 1979 z. 3, poz. 48) Sąd Najwyższy przyjął, że dopuszczenie do pracy pracownika dotkniętego schorzeniem samoistnym, które w danym dniu czyniło go niezdolnym do pracy, stanowi przyczynę zewnętrzną zdarzenia.

Sąd Najwyższy ubocznie zauważa, iż wątpliwą wydaje się ocena Sądów orzekających w sprawie, że dopominanie się wynagrodzenia za lekcje u będącego pod wpływem alkoholu ojca ucznia należy do normalnych czynności instruktora zawodu. W wyroku z dnia 25 października 1994 r., II URN 38/94 (OSNAP i US 1995 z. 4, poz. 52) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że zawał mięśnia sercowego może być uznany za wypadek przy pracy, jeżeli nastąpił w czasie wykonywania pracy w normalnych warunkach przez pracownika dotkniętego schorzeniem samoistnym, na skutek przyczyny zewnętrznej lub wystąpienia dodatkowych zdarzeń, które w konkretnych okolicznościach mogą być uznane za współsprawcze przyczyny zewnętrzne.

Sądy obu instancji, niezależnie od uchybień proceduralnych, pominęły dotychczasowy dorobek orzecniczy.

Kierując się przytoczonymi poprzednio względami, Sąd Najwyższy na mocy art. 393¹³ KPC orzekł jak w sentencji.

W ponownym postępowaniu Sąd Wojewódzki powinien dopuścić dowód z opinii lekarskiej w kierunku przyjętym w dotychczasowym orzecznictwie.

N o t k a

Odmiennej wykładnię przedstawił Sąd Najwyższy w **wyroku z dnia 10 grudnia 1997 r., II UKN 394/97 (OSNAPiUS 1998 r. nr 20, poz. 614)** i **wyroku z dnia 16 grudnia 1997 r., II UKN 406/97 (OSNAPiUS 1998 r. nr 21, poz. 643)**, stwierdzając że wprowadzenie ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 189) zmiany w procesie cywilnym, w szczególności skreślenie przepisu art. 3 § 2 oraz zmiany treści art. 6 i 232 KPC oznaczają, wprowadzenie w procesie dominacji zasady kontradyktoryjności i odstąpienie od odpowiedzialności sądu orzekającego za rezultat postępowania dowodowego, którego dysponentem są strony.

=====